

KLAGANDE

Socialstyrelsen
Rättsliga rådet
106 30 Stockholm

MOTPART

Sekretessbelagda uppgifter, se bilaga A

Ombud: Juristen Kerstin Burman
Diskrimineringsbyrån Uppsala
Kungsängsgatan 74
753 18 Uppsala

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 9 mars 2012 i mål nr 45723-10,
se bilaga B

SAKEN

Fastställande av könstillhörighet

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

1. Kammarrätten avslår överklagandet.

2. Kammarrätten fastställer förvaltningsrättens sekretessförordnande och förordnar med stöd av 43 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) att sekretess enligt 25 kap. 1 § samma lag ska gälla för uppgifterna i bilaga A till denna dom.

YRKANDEN M.M.

Socialstyrelsen yrkar att kammarrätten fastställer Socialstyrelsens beslut från den 5 oktober 2010. Till stöd för yrkandet hänvisas till de skäl som framgår av Socialstyrelsens beslut och till ordförandens skiljaktiga mening i förvaltningsrätten.

N.N. bestrider bifall till överklagandet. Till stöd för bestridandet hänvisar N.N. till vad som tidigare har anförts och tillägger i huvudsak följande. För att få byta personnummer behöver individer genomgå en extensiv utredning samt underkasta sig kravet på sterilisering, vilket är ett krav som inte är medicinskt grundat och ofta inte heller önskat av personen i fråga. Många individer avstår därför från att ansöka om ett nytt personnummer och lever i stället med en felaktig legitimation, vilket innebär stora olägenheter i vardagen. Andra har funnit dessa olägenheter för påfrestande och underkastat sig kravet på sterilisering, trots att det inte är vad de har önskat. Eftersom ingen saklig grund för sterilisering har åberopats bör frågan om sterilisering vara ett val från individ till individ. Sterilisering och personnummer är vitt skilda saker, även om lagstiftaren för fyrtio år sedan sammankopplade dem i lag, precis som med andra krav på steriliseringar vid sociala förmåner och rättigheter på den tiden. De senare har klassats som tvångssteriliseringar.

Det räcker med att konstatera att ett krav är osakligt för att det ska strida mot artikel 8 i den europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Några skäl att inskränka åtnjutandet av de rättigheter som omfattas av denna artikel har inte framkommit och inte heller åberopats. Kravet på sterilisering är inte bara osakligt, utan ett godtyckligt ingrepp av staten i privat- och familjelivet, vilket det primära syftet med artikel 8 i Europakonventionen är att förhindra. Artikelns skyddar individer

mot påtvingade kroppsliga ingrepp, vilket steriliseringskravet måste anses vara.

Sexuell läggning har ingenting med frågan i målet att göra. Diskriminering av transsexuella är att se som diskriminering på grund av kön och då krävs ingen jämförelseperson. Europadomstolen har funnit att uppställandet av osakliga krav när det gäller rätten till ändrad könstillhörighet är att se som diskriminering av transsexuella enligt artiklarna 8 och 14 i Europa-konventionen. När det gäller särbehandling på grund av kön har Europadomstolen dessutom funnit att för att sådan ska vara befogad krävs tungt vägande skäl.

SKÅLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Tillämpliga bestämmelser

I 1 § första stycket lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (könstillhörighetslagen) anges bl.a. att den som sedan ungdomen upplever att han tillhör ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen och sedan avsevärd tid uppträder i enlighet härmed samt måste antagas även framdeles leva i sådan könsroll kan efter egen ansökan få fastställt att han tillhör det andra könet. Enligt andra stycket meddelas fastställelse enligt första stycket endast om sökanden fyllt arton år och undergått sterilisering eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga.

Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen (RF) är var och en gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp. Enligt 2 kap. 20 och 21 §§ RF får detta skydd begränsas genom lag endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet som har föranlett den.

I 11 kap. 14 § RF anges att om en domstol finner att en föreskrift står i strid med en bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning får förskriften inte tillämpas.

Sedan den 1 januari 1995 gäller Europakonventionen som svensk lag.

Enligt artikel 8 i Europakonventionen har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Enligt artikel 14 i Europakonventionen ska åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i denna konvention säkerställas utan någon åtskillnad såsom på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.

Kammarrättens bedömning

Frågan i målet är om steriliseringskravet i 1 § könstillhörighetslagen är förenligt med förbudet mot påtvingat kroppsligt ingrepp i 2 kap. 6 § RF och Europakonventionens artiklar om rätten till respekt för privatliv (artikel 8) och förbud mot diskriminering (artikel 14).

Steriliseringskravet i förhållande till RF och Europakonventionen

Kammarrätten kan inledningsvis konstatera att Europadomstolen i en dom från den 11 juli 2002 har slagit fast att Europakonventionens artikel 8 medför en rättighet att få ändrad könstillhörighet rättsligt erkänd

(Christine Goodwin v. The United Kingdom, application no. 28957/95).

Europadomstolen har emellertid ännu inte tagit ställning till om det är förenligt med konventionen att uppställa krav på medicinsk behandling eller medicinska ingrepp för att ha rätt till ändrad könstillhörighet.

Enligt 1 § könstillhörighetslagen i dess nuvarande lydelse gäller ett absolut krav på att den sökande ska ha genomgått sterilisering eller av annan orsak sakna fortplantningsförmåga för att komma i fråga för en fastställelse av ändrad könstillhörighet. Utöver steriliseringskravet ställs i lagen inga krav på att den enskilde måste genomgå några fysiska förändringar.

Vid könstillhörighetslagens tillkomst angavs att syftet med steriliseringskravet var att helt eliminera risken för den förvirring i släktskapsförhållandena som skulle uppstå om en transsexuell person, som fått sin könsregistrering ändrad, skulle få egna barn (prop. 1972:6 s. 50). Kammarrätten kan således konstatera att steriliseringskravet i sig inte har ansetts vara ett kriterium för tillhörighet till ett visst kön. Att det skulle finnas något ytterligare skäl, medicinskt eller annat, än det som framgår av förarbetena för att upprätthålla steriliseringskravet har inte framkommit.

Begreppet påtvingat kroppsligt ingrepp inbegriper enligt kammarrättens mening mer än enbart ingrepp som är påtvingat i den bemärkelsen att den enskilde inte kan förhindra det. Om ingreppet är ett villkor för att få del av en viss förmån eller rättighet är det som regel att anse som påtvingat. Det har ovan konstaterats att könstillhörighetslagens krav på sterilisering inte följer av krav på vissa fysiska förutsättningar för att kunna komma i fråga för fastställande av könstillhörighet.

Sterilisering innebär ett mycket ingripande och oåterkalleligt kroppsligt ingrepp för den enskilde. Att rättfärdiga steriliseringskravet enbart med hänvisning till att det ska råda ordning i släktskapsförhållandena låter sig med hänsyn till ingreppets art och de värderingar som råder i dag svårigen

göras. Till detta kommer att kravet på att genomgå ingreppet inte kan anses vila på någon frivillig grund. Enligt kammarrättens bedömning innebär steriliseringskravet därmed ett sådant integritetskränkande ingrepp som inte kan anses förenligt med 2 kap. 6 § RF och artikel 8 i Europakonventionen. Vidare riktar sig kravet på sterilisering enbart till transsexuella personer. Att ställa upp ett så ingripande krav för en viss grupp innebär att köns- tillhörighetslagens krav även måste anses stå i strid med diskrimineringsförbudet i Europakonventionens artikel 14.

Steriliseringskravet som tillåten inskränkning enligt RF och Europakonventionen

Frågan är då om steriliseringskravet kan vara en tillåten inskränkning i den aktuella regleringen i RF och Europakonventionen. För det krävs att åtgärden inte går utöver vad som är nödvändigt och således uppfyller kraven på saklighet och proportionalitet.

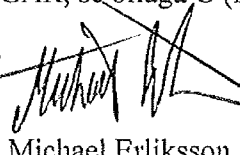

År 2006 tillsatte regeringen en utredning, Könstillhörighetsutredningen, i syfte att göra en översyn av könstillhörighetslagen (SOU 2007:16). Som ett resultat av utredningen föreslogs i prop. 2011/12:142 bl.a. vissa ändringar i de villkor som gäller för fastställelse av ändrad könstillhörighet. Vad beträffar steriliseringskravet ansåg regeringen att kravet framstår som otidsenligt och att det bör avskaffas sedan de rättsliga konsekvenserna belysts vad gäller bl.a. fastställande av rättsligt föräldraskap och lagstiftning som kopplar frågor om vissa rättigheter eller skyldigheter till följd av graviditet eller föräldraskap till det ena könet. Regeringen aviserade sin avsikt att återkomma med förslag till dels ändringar som innebär att könstillhörighetslagens krav på sterilisering avskaffas, dels eventuella nödvändiga följdändringar i annan lagstiftning.

De rättsliga konsekvenserna av ett upphävande av steriliseringskravet har numera behandlats inom Regeringskansliet i promemorian Avskaffande av steriliseringskrav som villkor för ändrad könstillhörighet (Ds 2012:46). I promemorian föreslås att steriliseringskravet och förbudet mot bibehållen fortplantningsförmåga vid ändrad könstillhörighet tas bort. Denna ändring beräknas kunna träda i kraft den 1 juli 2013. Samtidigt föreslås i promemorian att bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) om sekretessgenombrott i fråga om uppgifter om gravida kvinnor ändras till att omfatta uppgifter om gravida personer. I promemorian görs vidare den bedömningen att några andra följdändringar inte behöver göras utan att befintliga bestämmelser kan tillämpas direkt eller i vissa fall analogt (a.a. s. 70 f.).

Det skäl som anges för steriliseringskravet är, som ovan nämnts, att eliminera risken för den förvirring i släktskapsförhållandena som skulle uppstå om en transsexuell person som fått sin könsregistrering ändrad själv skulle få barn. Ett sådant skäl kan vara hänförligt till andra personers fri- och rättigheter eftersom det bl.a. avser att säkerställa barns rätt till trygghet i familjerättsliga sammanhang, en rättighet som också skyddas av artikel 8 i Europakonventionen. Kammarrätten kan emellertid konstatera att de rättsliga konsekvenserna av avskaffandet av steriliseringskravet för de personer som kommer att beröras av de nya familjekonstellationer som kan komma att uppstå har utretts. Befintlig lagstiftning har bedömts tillförsäkra dessa familjer en trygg och rättssäker rättslig situation. Det har i övrigt inte framkommit någon grund för steriliseringskravet som uppfyller kraven på saklighet eller proportionalitet. Kravet kan därmed inte anses vara en tillåten inskränkning i de aktuella bestämmelserna i RF och Europakonventionen. Kammarrätten finner således, i likhet med förvaltningsrätten, att steriliseringskravet i 1 § könstillhörighetslagen inte ska tillämpas i målet.

Eftersom Socialstyrelsen inte har anfört att det föreligger något annat hinder mot att bifalla N.N:s ansökan om ändrad könstillhörighet ska överklagandet avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga C (formulär 1).

		
Ingrid Engquist kammarrättsråd ordförande	Michael Eriksson kammarrättsråd	Helen Lidö tf. assessor referent

Målet har föredragits av Sofia Kalin.